

PRIKAZI KNJIGA

PRINCIPLES OF INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW

Volume I: Frameworks, standards and implementation, pp. lxx+773

NAČELA MEĐUNARODNOG PRAVA OKOLIŠA

Svezak I: Okviri, standardi i primjena, str.lxx+773

Philippe Sands

Manchester University Press

U izdanju "Manchester University Press" (Manchester and New York) izašla je knjiga "Načela međunarodnog prava okoliša - okviri, standardi i primjena" autora Philippea Sandsa.

Pisac ovog djela Philippe Sands istaknuti je odvjetnik, upravitelj Fondacije za međunarodno pravo okoliša i razvitka, profesor na Londonskom sveučilištu te gost-profesor na Pravnom fakultetu Sveučilišta u New Yorku.

Ova je knjiga prvi sveobuhvatan pregled jednog od područja međunarodnog javnog prava koje se najbrže razvija, područja koje obuhvaća načela i pravne norme vezane za zaštitu okoliša i očuvanje prirodnih izvora.

Pred piscem je bio težak i složen zadatak pregleda razvitka prava okoliša, od prvih sudskih presuda s kraja 19. i početka 20. stoljeća koje su se odnosile na sporove nastale ekološkim katastrofama, pa sve do najnovijih globalnih i regionalnih međunarodnih sporazuma i drugih dokumenata. Izvan svake je sumnje da je pisac odgovorio takvom izazovu, stvorivši iznimno pregledan i dostupan prikaz izvora međunarodnog prava okoliša koji je jednako čitljiv kako pravnicima, tako i ostalim čitateljima.

Da bi ostvario namjenu ovakvog djela, pisac je morao ispuniti nekoliko međusobno povezanih uvjeta. Prvo, identificirati i opisati građu međunarodnog prava okoliša, zatim stvoriti temeljne pretpostavke za procjenu koliko ovo područje pridonosi razvitku međunarodnog prava i konačno, razmotriti prikladnost međunarodnog pravnog poretka da odgovori nacionalnim, regionalnim i globalnim izazovima zaštite okoliša.

Ispunjenje ovih uvjeta pisac je postigao efikasnom i preglednom podjelom

knjige na tri dijela.

U prvom dijelu, pod nazivom "Pravni i institucionalni okvir" pisac obrađuje odnos međunarodne zajednice prema pitanju okoliša, proučava povijesni razvoj međunarodnog prava okoliša, glavne činitelje koji utječu na ostvarivanje zaštite okoliša, pravna vrela koja sadrže odredbe o zaštiti okoliša kao i druge načine reguliranja ove materije. Na kraju ovoga dijela knjige pisac prikazuje stupanj suglasnosti međunarodne zajednice u primjeni pravnih akata koji reguliraju materiju zaštite okoliša, govori o njihovoj pravnoj snazi i broju spornih (neriješenih) pitanja i njihovoj važnosti.

Iz tog se dijela knjige mogu izvući brojni zaključci. Ponajprije, sigurno je da je pitanje zaštite okoliša problem kojim se bave gotovo sve međunarodne organizacije. Okoliš je postao jedan od najznačajnijih objekata zaštite međunarodnog pravnog poretka. To potvrđuje i činjenica da se ovim problemom ne bave više samo marginalne svjetske organizacije i da je taj problem danas pitanje međunarodne sigurnosti i dobrobiti čitavog čovječanstva. Nadalje, pisac zaključuje da iznimno značajna uloga u zaštiti okoliša pripada nedržavnim i nevladinim organizacijama. Njihov je doprinos golem u mnogobrojnim aspektima - u razvitku, primjeni i osnaživanju pravila međunarodnog prava okoliša. Ne treba, dakako, zaboraviti niti značaj tzv. "mekih" međunarodnih pravnih propisa, odnosno neobvezujućih deklaracija, planova i drugih akata međunarodnih organizacija.

Drugi dio knjige - "Načela i pravni standardi" opisuje načela i pravila koja reguliraju djelovanje država i drugih članova međunarodne zajednice. Pisac je obradio ponajprije ona načela i pravila koja se primjenjuju općenito, bez obzira na specifičnosti pojedinih regija i aktivnosti da bi zatim detaljnije razmotrio pravila vezana za pojedine dijelove okoliša (atmosfera, oceane i mora, izvore vode), zatim za pojedine regije (Antarktik, Europska zajednica) te za određene ljudske djelatnosti posebno značajne bilo zbog opasnosti koje te djelatnosti sadržavaju (kemijska industrija, biotehnologija, nuklearna tehnologija) ili zbog brojnih štetnih otpadaka koje pojedine djelatnosti proizvode.

Značajan dio knjige posvećen je problemu zaštite oceana i mora. Pisac temeljito bilježi međunarodne konvencije vezane uz ovu temu koje su potpisane od 1972. do 1992. U tom razdoblju značajno je porastao interes država za reguliranjem ove materije uzrokovan alarmirajućim pogoršanjem čistoće oceana i mora. O tome svjedoče podaci koje je skupila i objavila Grupa stručnjaka za proučavanje znanstvenih aspekata morskog okoliša (GESAMP). To je tijelo objavilo šokantne podatke, kao npr. podatak da je Italija do 1972. izgubila više od 95% obalne vegetacije, a USA više od 50%, i to uglavnom zbog ljudskih djelatnosti na obali ili moru, odnosno oceanu. Osim tog razloga, značajan generator zagađenja mora i oceana su ekološke katastrofe. Brojne konvencije koje su potpisane pedesetih i šezdesetih

godina nisu u primjeni ostvarile željene rezultate (Međunarodna konvencija za sprječavanje zagađivanja mora uljima iz 1954, Konvencija o ribolovu i zaštiti u tzv. "visokim vodama", tj. vodama udaljenim više od tri milje od obale, iz 1958, Konvencija o visokim vodama iz 1958. itd).

Težnja da se stanje na tom području popravi rezultirala je prihvaćanjem Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora (u daljem tekstu: Konvencija iz 1982.). Ova konvencija ima veliko značenje jer se bavi problemom zagađivanja mora bez obzira na izvore tog zagađivanja. Tako ta konvencija obrađuje:

- zagađivanje odlaganjem otpada i drugih škodljivih tvari u more (dumping);
- zagađivanje mora s izvora na zemlji uključujući i zagađivanje kroz atmosferu;
- zagađivanje s broda;
- zagađivanje usljed aktivnosti na morskome dnu
- zagađivanje zbog ekoloških nesreća.

Države koje su prihvatile Konvenciju iz 1982. obvezale su se da će sprječavati, smanjivati i kontrolirati zagađivanje mora te da će čuvati i unapređivati izvore života na moru. Za ostvarivanje tih aktivnosti Konvencija iz 1982. sadržava odredbe o obavještanju, znanstvenom istraživanju, nadgledanju, doprinosima za očuvanje okoliša (porezi), primjeni Konvencije i odgovornosti za nanošenje štete morskome okolišu.

Nakon donošenja Konvencije iz 1982. slijedilo je donošenje niza međunarodnih sporazuma lokalnog karaktera (Konvencija o Baltičkom moru iz 1992, Konvencija za zaštitu morskog okoliša sjeveroistočnog Atlantika - OSPAR iz 1992. i dr.). Također, sklopljeni su i drugi sporazumi za zaštitu drugih područja (Sredozemlje, Arapski zaljev, Karibi, Crveno more, Indijski ocean, Južni Pacifik...). Te su konvencije pridonijele zaključku do kojeg dolazi i pisac, a to je da je sistem normi za zaštitu morskog okoliša među najrazvijenijim na polju međunarodnog prava okoliša.

Promatrajući odredbe o zaštiti okoliša općenito, pisac zaključuje da su one vrlo brojne i specifične, ovisno o dijelu okoliša kojim se bave, ali da postoji problem primjene tih odredaba u praksi. Taj problem postoji zbog činjenice da međunarodno pravo okoliša izgleda više kao skup nepovezanih načela i pravila, nego kao uređen sustav pravnih normi.

U trećem dijelu knjige - "Tehnike za primjenu međunarodnih načela i pravila", pisac iznosi niz tehnika za primjenu standarda navedenih u drugom dijelu knjige. Te tehnike uključuju različite doprinose, prvenstveno poreze, kako bi se osigurala materijalna i tehnička sredstva za očuvanje i unaprijeđenje okoliša, skupljanje i objavljivanje informacija o stanju okoliša

i o aktivnostima za zaštitu okoliša, uređenje građanske i državne odgovornosti za zagađivanje okoliša, reguliranje pitanja međunarodne trgovine i konkurencije kao jednog od generatora zagađenja i niz drugih aktivnosti.

Dakle, pojedine tehnike za primjenu normi prava okoliša specifične su za ovu granu međunarodnog prava (porezi, objavljivanje podataka). Te tehnike primjenjuju kako za to posebno ustanovljene institucije, tako i one starije kojima to nije jedina i glavna aktivnost (GATT, Svjetska banka i dr.). Za primjenu odredaba o zaštiti okoliša nužno je da ekonomski bogatije zemlje pomognu zemljama u razvoju kako bi zaštita okoliša bila akcija globalnog karaktera. Činjenica da je bilo nužno da se donesu odredbe o građanskoj i državnoj odgovornosti govori da su se dosadašnje odredbe međunarodnog prava pokazale kao neprikladne da odgovore izazovu zaštite okoliša.

Knjiga Philippea Sandsa "Načela međunarodnog prava okoliša - građa, standardi i primjena" bez sumnje je ogroman doprinos građi međunarodnog javnog prava. Ona pokazuje da je danas nezamislivo proučavati međunarodno pravo bez respektiranja prava okoliša kao njegovog vrlo značajnog dijela.

Ovo je djelo vodič ali i udžbenik za praktičare, studente i istraživače brojnih znanosti - međunarodnog i unutrašnjeg prava, politologije, zemljopisa, ekonomije. No, ona je prikladna i za sve druge čitatelje koji se profesionalno ili privatno susreću s problemom zagađivanja, odn. zaštite okoliša.

Svojom sistematičnošću, preglednošću, sveobuhvatnošću, jednostavnošću i lakoćom izraza ova je knjiga u velikoj mjeri uklonila postojanje problema nepovezanosti odredaba o međunarodnom pravu okoliša. "Načela međunarodnog prava okoliša" ovu materiju konačno predstavljaju kao uređenu granu prava.

Kao dodatak ovoj knjizi izdana su i tri dodatna sveska - "Dokumenti o međunarodnom pravu okoliša" (svezak od 2 knjige), koji sadrži sve važnije regionalne i globalne međunarodne sporazume vezane uz zaštitu okoliša, te "Dokumenti o pravu okoliša Europske zajednice" gdje pisac objašnjava mehanizme zaštite okoliša dosad uspostavljene u ovoj regiji.

Zbog svih kvaliteta ovog djela, nije pretjerano reći da "Načela međunarodnog prava okoliša - okviri, standardi i primjena", zajedno sa tri dodatna sveska predstavljaju iznimno uspješan pregled ne samo pravnih propisa, već i dostignuća ljudske civilizacije do danas na polju zaštite okoliša.

Jasenka Marin, znanstveni novak
Jadranski zavod HAZU